

Research Article

A Field Assessment of the Significant Criteria in the Substantiation of the Model of New Islamic Civilization in the Academic Society Based on the Ideas of Imam Khomeini¹

Mohammad Hussein Mokhtari¹

1. Associate Professor, Imam Khomeini Educational and Research Institute, Qom, Iran. mokhtari@iki.ac.ir

Abstract

The purpose of the present study is the field assessment of the significant criteria in the substantiation of the model of new Islamic civilization in the academic society based on the ideas of Imam Khomeini. This research has a practical objective and using a field method it aims to assess the Iranian academic society in terms of new Islamic civilization relying on the ideas of Imam Khomeini. By the study the divine-political will of Imam Khomeini, 116 key sentences and consequently 92 basic and 4 organizing themes were extracted using thematic analysis. They were classified by the method of thematic analysis to present the model of new Islamic civilization based on the ideas of Imam Khomeini. The statistical population of the present research includes higher education and clerical students of grade 3 and 4 in the seminary schools of Tehran, Qom, and Mazandaran (due to convenient access to the) that were chosen by convenience sampling. The research relies on the hypothesis that there is a significant relationship between the criteria and variables of new Islamic civilization in academic society. The results showed that Iran has a suitable condition in terms of new Islamic civilization criteria. Islamic unity with the average of 4.54% has the most suitable condition among the criteria of new Islamic civilization, and Islamic authority with the average of 4.2917%, Islamic insight with average of 4.125%, and Islamic sovereignty and freedom with the average of 3.9583% are in the next levels respectively. Furthermore, the results of structural equations of the research convey that Islamic unity has as much as 92% relationship with new Islamic civilization. The results of structural model show that Islamic unity has the most effect on the formation of new Islamic civilization. Islamic authority with 89%, Islamic insight with 80%, and Islamic sovereignty and freedom with 68% are in the next levels respectively. With respect to the high relationship between all the criteria and new Islamic civilization, the smallest change in each of the criteria can influence the formation of new Islamic civilization.

Keywords: New Islamic Civilization, The Youth and Academics, Imam Khomeini, Islamic Unity, Islamic Insight, Islamic Authority, Islamic Sovereignty and Freedom, Academic Society.

ارزیابی میدانی اهمیت شاخص‌های تحقق الگوی تمدن نوین اسلامی مبتنی بر اندیشه‌های امام خمینی در میان جامعه دانشگاهی^۱

محمدحسین مختاری^۱

۱. دانشیار، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، قم، ایران. mokhtari@iki.ac.ir

چکیده

هدف پژوهش حاضر، ارزیابی میدانی اهمیت شاخص‌های تحقق الگوی تمدن نوین اسلامی مبتنی بر اندیشه‌های امام خمینی در میان جامعه دانشگاهی می‌باشد. این پژوهش از نظر هدف کاربردی است و با روش میدانی درصدد ارزیابی میدانی جامعه دانشگاهی ایران براساس الگوی تمدن نوین اسلامی مبتنی بر اندیشه‌های امام خمینی می‌باشد. با مطالعه وصیت‌نامه الهی - سیاسی امام خمینی، ۱۱۶ جمله کلیدی و به‌تبع آن ۹۲ مضمون پایه و ۴ مضمون سازمان‌دهنده، به روش تحلیل مضمون از آن استخراج شد. این مضامین با استفاده از راهبرد تحلیل مضمون دسته‌بندی شده و نهایتاً الگوی تمدن نوین اسلامی مبتنی بر اندیشه‌های امام خمینی ارائه شده است. جامعه آماری پژوهش حاضر دانشجویان تحصیلات تکمیلی و طلاب سطح ۳ و ۴ حوزه‌های علمیه شهرهای تهران، قم و مازندران (به دلیل سهولت دسترسی به ایشان) هستند که به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. پژوهش بر این فرض استوار است که ارتباط معناداری میان شاخص‌ها و متغیر تمدن نوین اسلامی در میان جامعه دانشگاهی وجود دارد. نتایج نشان داد که شاخص‌های تمدن نوین اسلامی از وضعیت مناسبی در کشور برخوردار هستند. وحدت اسلامی با میانگین ۴،۵۴ درصد مناسب‌ترین وضعیت را در میان شاخص‌های تمدن نوین اسلامی دارد، اقتدار اسلامی با میانگین ۴،۲۹۱۷، بصیرت اسلامی با میانگین ۴،۱۲۵ و استقلال و آزادی اسلامی با میانگین ۳،۹۵۸۳ در رتبه‌های بعدی قرار دارند. علاوه بر این، نتایج معادلات ساختاری پژوهش حاکی از آن است که وحدت اسلامی به میزان ۰،۹۲ درصد با تمدن نوین اسلامی ارتباط دارد. نتایج مدل ساختاری نشان می‌دهد که وحدت اسلامی بیشترین تأثیر را بر شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی دارد. اقتدار اسلامی با ۰،۸۹، بصیرت اسلامی با ۰،۸۰ و استقلال و آزادی اسلامی با ۰،۶۸ درصد در رتبه‌های بعدی هستند. با توجه به بالا بودن میزان ارتباط تمام شاخص‌ها با تمدن نوین اسلامی، کوچک‌ترین تغییری در مقدار هر یک از شاخص‌ها، شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

واژه‌های کلیدی: تمدن نوین اسلامی، جوانان و دانشگاهیان، امام خمینی، وحدت اسلامی، بصیرت اسلامی، اقتدار اسلامی، استقلال و آزادی اسلامی، جامعه دانشگاهی.

۱. مقدمه

تمدن مفهومی است که همچون سایر پدیده‌های انسانی بسیار پیچیده بوده و هیچ اتفاق نظری پیرامون معنا و مفهوم آن حاصل نشده و دیدگاه‌های متفاوت و حتی گاه متناقضی پیرامون این پدیده بشری مطرح است. تمدن همچون بسیاری دیگر از مفاهیم علوم انسانی و اجتماعی در ارتباط با سایر پدیده‌های انسانی قرار دارد و یک مفهوم یا پدیده ثابت و لاینحرف نیست و لذا نمی‌توان یک نگرش ثابت و مشخص را نسبت به آن ارائه داد. تمدن در ارتباط با فرهنگ، نظام سیاسی و تمام شئون زندگی انسان قرار دارد. تمدن نوین اسلامی، همان‌گونه که از نام آن پیداست جلوه جدیدی از تمدن بوده که ضمن حفظ مبانی و اصول اسلامی تلاش کرده است که در عصر مدرن و متناسب با نیازهای جدید بشری شکل گیرد. تمدن نوین اسلامی توسط اندیشمندان متعدد اسلامی مطرح شده است، اما با این حال یکی از دقیق‌ترین و بارزترین طرح‌های ارائه شده در این خصوص مربوط به مقام معظم رهبری می‌باشد. معظم له تلاش نموده‌اند که در نگرش تمدنی خویش نگاهی جامع و بسیط را از مسئله تمدن ارائه دهند که ضمن داشتن مبانی تئوریک و فلسفی، قابلیت تحقق را نیز در جامعه اسلامی داشته باشد. لذا، یکی از جلوه‌های تفاوت این نگرش تمدنی، در نظر گرفتن امکانات و قابلیت تحقق‌پذیری آن در جامعه است. در واقع تمدن نوین اسلامی صرفاً یک ایده و آرمان نظری و ذهنی نیست، بلکه واقعیتی است که می‌بایست زمینه تحقق آن در جامعه فراهم شود (مومنی‌ها و نجف‌علیزاده، ۱۳۹۸: ص ۶۰).

پس از فراز و نشیب‌های متعدد، اندیشمندان اسلامی جهت مقابله با تمدن غرب، بازگشت به اسلام راستین را مطرح نمودند. در ایران، بیداری اسلامی با پیروزی انقلاب اسلامی به رهبری امام خمینی به اوج خود رسید (رضائی و اکبری، ۱۳۹۴: ص ۸۵). امام خمینی اثر مستقلاً درباره تمدن ندارد، با این وجود، در سخنرانی‌ها و پیام‌هایشان، بارها در مورد تمدن، تمدن اسلامی و دیگر تمدن‌ها اظهار نظر کرده‌اند. علاوه بر این، در صحیفه امام خمینی، واژگان تمدن و متمدن، بارها استفاده شده است (زمانی محجوب، ۱۳۹۵: ص ۱۳۵).

امام خمینی به‌حق بنیان‌گذار ایده تمدن نوین اسلامی در عصر حاضر است. از نگاه ایشان جهان بشری در آینده از معرکه‌های اعتقادی و تاریخی عبور خواهد کرد و نظام واحد جهانی مبتنی بر اسلام آگاهانه بر عالم حاکمیت خواهد یافت و سرانجام جهان بشری شاهد تحقق یگانگی و ارتباط

تنگاتنگ میان واقعیت و حقیقت، جهان غیب و ابدیت با عالم طبیعت و ناسوت خواهد شد. بنابراین، اصول و مؤلفه‌های تمدن اسلامی از نگاه امام خمینی بسیار متفاوت از دروازه‌های تمدنی است که رژیم شاهنشاهی مدعی آن بود، چون تمدن اسلامی مورد نظر امام خمینی مبتنی بر توحید، عدالت و اخلاق اسلامی بوده که در سایه عزت ملت قابل تحقق است. یکی از اهداف امام خمینی از تأسیس حکومت اسلامی، فراهم کردن مقدمات ظهور حضرت ولی عصر (عج) است. از نگاه ایشان هر یک از منتظران واقعی حضرت باید نقش و مسئولیت مهم سیاسی-اجتماعی خود را پیش از ظهور به‌خوبی ایفا کنند تا زمینه شکل‌گیری حکومت جهان‌گستر مهدوی را فراهم نمایند. چنانکه ایشان در بیانات مختلفی می‌فرمودند، انقلاب مردم ایران، نقطه شروع انقلاب بزرگ جهانی اسلام، به پرچم‌داری حضرت حجت است و امیدوارم ما و ملت بتوانیم این امانت را سالم به صاحب اصلی آن برسانیم. عدالت اجتماعی نیز در مکتب سیاسی امام خمینی، جایگاه والایی دارد. در این تفکر، عدالت اجتماعی، هدف بعثت انبیاء و انقلاب اسلامی است که بی‌توجهی به آن عواقب شومی برای ثروت‌اندوزان دارد (مختاری، ۱۳۹۷ الف: ص ۵). بنابراین، از دیدگاه امام خمینی، مساوات اجتماعی و برابری تمامی اقشار جامعه در برابر قانون، یکی از اصول مهم حکومت اسلامی است و مسئولان نباید درصدد جلب امتیازات ویژه برای خود باشند، بلکه باید خادم و خدمتگزار ملت بوده و به دنبال پر کردن شکاف‌های طبقاتی به نفع محرومان باشند. انقلاب اسلامی هیمنه ابرقدرت‌های جهان را شکسته و طبیعی است این قدرت‌های پوشالی برای بقای خود هر جنایتی را مرتکب شوند. بنابراین، ما باید بیش از پیش صبور باشیم تا به یاری خدا بر مشکلات غلبه کنیم و در راه تحقق تمدن نوین اسلامی از هیچ صبر و کوششی دریغ ننماییم (مختاری، ۱۳۹۷ ب: ص ۷۰).

لذا، در دستیابی به این مهم، پرداختن به تمدن نوین اسلامی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در این میان، فتاوا، نصایح و وصایای بزرگان نقشی کلیدی در ترسیم نقشه راه و راهبردهای یک کشور خصوصاً در جامعه اسلامی دارد. اسلام نیز ضمن تأکید بر سنت نگارش وصیت‌نامه، شنوندگان را نسبت به پاسداشت و عمل به وصیت و پرهیز از بطلان آن فرامی‌خواند تا تکالیف برجای‌مانده مورد توجه و پیگیری پیروان قرار گیرد. امام خمینی به‌عنوان عالمی برجسته، سیاستمداری توانمند، و رهبری قدرتمند، پس از برقراری انقلاب اسلامی به تأسی از ائمه

معصومین(ع)، رهنمودهایی را جهت بقاء و سلامت انقلاب اسلامی ایران به‌عنوان وصیت‌نامه الهی - سیاسی به‌منظور بهره‌مندی نسل‌های آتی بیان نمود. این وصیت‌نامه مخزنی ارزشمند از بیانات و توصیه‌هایی بوده که چگونگی رسیدن به کمال جامعه اسلامی را تبیین نموده است. امام خمینی با اشراف کامل بر قوت‌ها و ضعف‌های درونی و نیز فرصت‌ها و تهدیدات محیطی، وصیت‌نامه الهی - سیاسی خویش را تدوین نموده است که پیروی از آموزه‌های آن تداوم موفق و مؤثر انقلاب اسلامی را به ارمغان خواهد داشت (موسوی داودی و ابراهیمیان، ۱۳۹۸: ص ۱۲۶).

با این وجود، خلاء مطالعاتی مربوط به مطالعات میدانی مرتبط با تمدن نوین اسلامی در عصر معاصر و تأکید مقام معظم رهبری بر نقش جوانان و نخبگان در تحقق تمدن نوین اسلامی، نگارنده این پژوهش را بر آن داشت تا به ارزیابی میدانی اهمیت شاخص‌های تحقق الگوی تمدن نوین اسلامی مبتنی بر اندیشه‌های امام خمینی در میان جامعه دانشگاهی اهتمام ورزند.

۲. مفاهیم و چارچوب نظری پژوهش

اگرچه در طول تاریخ در قسمت‌های مختلفی از زمین تمدن‌های گوناگونی زیسته‌اند، ولی هیچ معنا و مفهوم مشترکی در مورد مدنیت و تمدن وجود ندارد. این واژه در اندیشه متفکران شرقی و غربی مفهوم یکسانی نداشته، اگرچه نقاط اشتراکی نیز در تعاریف آن‌ها وجود دارد (نجفی، ۱۳۹۱: ص ۱۲۰). در حوزه غرب بنا به آنچه گلین بیان داشته است، مفهوم تمدن از پیشینه و سابقه چندانی برخوردار نیست (گلین^۱، ۱۹۶۸م: ص ۱۰). اغلب متفکران غربی بر این موضوع تأکید دارند که ظهور مفهوم تمدن، هم‌زمان با ظهور عصر روشنگری در قرن هجدهم در اروپا بوده (توسی، ۱۳۷۷: ص ۱۰) و مفهوم نوین تمدن در اروپا بر پایه دو اصطلاح متمدن و متمدن کردن شکل گرفته است (پهلوان، ۱۳۸۸: ص ۳۷۶). چنانچه هانتینگتون اشاره می‌کند، مفهوم تمدن را اندیشمندان فرانسوی در مقابل بربریت به کار برده‌اند و جامعه متمدن به این دلیل با جامعه بدوی فرق داشت که اسکان

1. Glyn.

یافته، شهری و باسواد بود (هانتینگتون^۱، ۲۰۱۱م: ص ۳۹). آنچه که مورد توجه است این است که تمدن را مترادف با شهرنشینی بکار برده‌اند (روح‌الامینی، ۱۳۶۵: ص ۴۹). هرسکوویتس^۲ (۱۹۲۹م: ص ۱۲۷) بر این باور است که تمدن عبارت است از مجموعه دانش‌ها، هنرها و فنون، آداب و سنن، تأسیسات و نهادهای اجتماعی که در پرتو ابداعات و اختراعات و فعالیت‌های افراد و گروه‌های انسانی طی قرون و اعصار گذشته تکامل یافته و در تمام قسمت‌های یک جامعه و یا چند جامعه که با هم ارتباط دارند، رایج است، مثل تمدن مصر، تمدن یونان و تمدن ایران، هر کدام دارای ویژگی‌هایی است که به عوامل جغرافیایی و تاریخی و فنی خاص خود بستگی دارد. مالک بن نبی، از متفکران الجزایری در تعریف خود از تمدن می‌نویسد: تمدن مجموعه‌ای از عوامل مادی و معنوی است که زمینه را برای جامعه به‌گونه‌ای فراهم سازد که هر عضوی از اعضای آن بتواند از همه وسایل و بسترهای اجتماعی ضروری برای پیشرفت بهره‌مند شود (بن نبی^۳، ۲۰۰۲م: ص ۵۰). به تعبیر لیتون نیز تمدن عبارت از مجموعه اعمال و آدابی است که در هر جامعه افراد از بزرگ‌ترهای خویش فرامی‌گیرند و به نسل جوان تحویل می‌دهند (لیتتون^۴، ۱۹۵۸م: ص ۳). دشواری تعریف تمدن با عبارت‌هایی مشخص، موجب شده کسانی یافت شوند که راه افراط پیموده و بر سر بود و نبود تمدن، مشاجره‌هایی داشته باشند (فوکوزاوا^۵، ۲۰۰۹م: ص ۱۲۱۳).

ابن خلدون اولین اندیشمند مسلمانی بود که به واژه تمدن اشاره نمود. از دیدگاه او، تمدن حالت اجتماعی انسان است و فرایند آن در انتقال از بدوات تحقق می‌یابد (اوتویت و بوتمور^۶، ۱۹۹۴م: ص ۲۸۲). اهل بادیه تنها به لوازم ضروری زندگی توجه می‌کنند، ولی شهرنشینان این مرحله را گذرانده‌اند و به بهره‌های غیرضروری و تجمل در شئون زندگی نیز توجه دارند. از

-
1. Huntington.
  2. Herskovits.
  3. Ben Nabi.
  4. Linton.
  5. Fukuzawa.
  6. Outhwaite & Bottomore.

این‌رو، تمدن نهایت بادیه‌نشینی است و در پی آن پدید می‌آید. ابن خلدون تشکیل حکومت و وجود نوعی عصبیت و همبستگی را برای شکل‌گیری تمدن ضروری می‌داند (ملک محمدی، ۱۳۸۹: ص ۶۳۰). طه جابراعلوانی در تعریف تمدن پا را فراتر گذاشته و برای این واژه تعریفی وسیع و در راستای اهداف توحیدی در نظر می‌گیرد. او حضاره را به معنای تمدن تعریف کرده و می‌گوید که حضاره همانا حضور و شهادت با تمام معنای آن است که الگوی انسانی از دل آن برمی‌آید و ارزش‌های توحید و ربوبیت در دل آن نهفته است و به‌عنوان بعد غیبی با وحدانیت آفریدگار جهان، وضع قوانین، سنت و حاکم بر روند آن مرتبط می‌باشد. از این‌رو، نقش و رسالت انسان، تحقق بخشیدن به خلافت آفریدگار است در آبادانی زمین و بهبود آن و رونق بخشیدن به معاش مردم و به تمکین درآوردن جهان طبیعت و بهره‌مندی از امکانات آن و حس تعامل با مسخرات هستی و برقراری رابطه با دیگر انسان‌ها در هر جای زمین براساس برادری و الفت و خیرخواهی و دعوت به سعادت در دنیا و آخرت (مومنی‌ها و نجف‌علیزاده، ۱۳۹۸: ص ۷۴).

سال‌ها است مقوله تمدن نوین اسلامی از سوی برخی محققان و اندیشمندان در جهان اسلام مطرح می‌شود و ضرورت دارد تا به این مسئله توجه ویژه‌ای مبذول داشت. تمدن اسلامی که از صدر اسلام با تشکیل حکومت اسلامی در مدینه النبی توسط پیامبر اسلام (ص) شکل گرفت و در قرون بعدی با روی کار آمدن حکومت‌های مختلف پیگیری شد. با پیروزی انقلاب اسلامی در ایران، پایه‌های تمدن اسلامی توسط امام خمینی در ایران پی‌ریزی شد. سپس، توسط مقام معظم رهبری تکمیل و مستحکم گردید. مقام معظم رهبری از جمله متفکران اسلامی است که تعاریف جامعی از تمدن و تمدن نوین اسلامی ارائه داده است. ایشان ایجاد تمدن نوین اسلامی را نهایتاً آن چیزی می‌داند که باید اتفاق بیفتد. طبق نظر ایشان، تمدن اسلامی با زندگی انسانی، ارتباط معنایی تنگاتنگی برقرار می‌کند. در این زمینه، تعبیر زندگی خوب و عزتمند را به کار برده‌اند که چهار ویژگی کلان را برای زندگی انسانی در تمدن اسلامی می‌توان برشمرد: علو معنوی و مادی، جهت‌مندی، نظم و سازگاری با طبیعت و محیط. در این زندگی، شرایط به‌گونه‌ای است که انسان به غایات مطلوب آفرینش دست می‌یابد. ایشان بارها در بحث درباره تمدن اسلامی، از امت

اسلامی یاد کرده‌اند. نکته قابل توجه در این زمینه این است که ایشان ضمن اشاره به تنوع ملیت‌ها و کشورها در درون امت اسلامی، دستیابی به تمدن مطلوب قرآنی را به‌عنوان چشم‌انداز مشترک امت اسلامی در کشورهای مختلف دانسته‌اند: «امت اسلامی با همه ابعاد خود در قالب ملت‌ها و کشورها باید به جایگاه تمدنی مطلوب قرآن دست یابد» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۲/۰۲/۰۹). همچنین ایشان با توجه به جریان بیداری اسلامی، در پیام‌ها و سخنرانی‌های مرتبط با این موضوع، از چنین هدف و چشم‌اندازی برای امت اسلامی یاد کرده‌اند: «هدف نهایی را باید امت واحده اسلامی و ایجاد تمدن اسلامی جدید بر پایه دین و عقلانیت و علم و اخلاق قرار داد» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۰/۰۶/۲۶).

از نگاه رهبر انقلاب در بیانیه گام دوم انقلاب، تمدن نوین، نیازمند نسل نوین است و جوانان، اعضای تشکیل‌دهنده نسل جدید هستند. نسلی پر انرژی و باانگیزه که می‌تواند با استفاده از تجربیات پیشینیان سالمند و برداشتن گام‌های محکم، در مسیر استقرار تمدن نوین اسلامی حرکت کند. برای برداشتن گام‌های استوار در آینده، باید گذشته را درست شناخت و از تجربه‌ها درس گرفت و در این عرصه، مدیریت جهادی و اعتقاد به اصل «ما می‌توانیم» می‌تواند عامل پیشرفت و موفقیت باشد. امروز علت اصلی کینه و خصومت جهان غرب، به‌خصوص آمریکا علیه انقلاب اسلامی، حرکت ایران در مسیر تمدن‌سازی اسلامی و به چالش کشیدن تمدن غربی است. چشم‌انداز تمدن غربی را امروز افرادی از قبیل هانتینگتون، اشتراوس و فوکویاما می‌سازند که مشوق جنگ و منازعه هستند. غرب برای سلطه تمدن خود جنگ، خشونت و ویرانی را ضروری و مباح می‌شمرد، در حالی که صلح و عدالت نتیجه تمدن نوین اسلامی بوده و انقلاب اسلامی در این مسیر حرکت کرده و نویدبخش چنین تمدنی است.

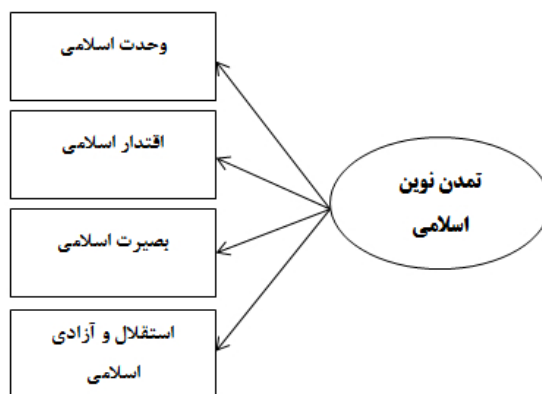
تمدن نوین اسلامی با الهام از فلسفه مهدویت، دارای تفکر صلح‌جویانه و عدالت‌خواهانه است، تمدن نوین اسلامی با تکیه بر مکتب غنی و کامل اسلام و با آرمان صلح‌طلبی و عدالت‌خواهی، آینده‌ای امیدبخش را به انسان‌ها نوید می‌دهد. قدرت یکی از مهم‌ترین ابعاد تمدن‌سازی است که در عصر مدرن، خود را در قالب نظام سیاسی تمدنی نشان می‌دهد. نخبگان در این مسیر وظیفه دارند که به قدرت‌سازی مشروع و متناسب با نظام سیاسی تمدنی بپردازند، به‌گونه‌ای که ضمن ایجاد اقتدار لازم، خواسته‌های سیاسی امت اسلامی نیز تحقق یابد. نخبگان در تمدن نوین اسلامی

یاران امام عصر(عج) هستند که همچون امام تلاش دارند تا از دین اسلام حراست و با اداره امور دنیا زمینه تحقق سعادت بشری را رقم بزنند. بر این اساس چنین نخبگانی در تحقق تمدن نوین اسلامی نیز نقشی اساسی ایفا می‌کنند و از طریق امت‌سازی، ایجاد نظم سیاسی اسلامی گام برمی‌دارند. تمدن نوین اسلامی همچون سایر تمدن‌ها نیازمند راهنما و هادی است تا آن را به اهداف متعالی خود برساند. یاران امام عصر(عج) در حال حاضر این وظیفه مهم را در جامعه اسلامی بر عهده دارند (مومنی‌ها و نجف‌علیزاده، ۱۳۹۸: ص ۸۰).

۳. روش تحقیق

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی است و به‌صورت میدانی درصدد ارزیابی میدانی جامعه دانشگاهی ایران براساس الگوی تمدن نوین اسلامی مبتنی بر اندیشه‌های امام خمینی می‌باشد. بر طبق پژوهش مختاری (۱۳۹۹: ص ۱۵) در ارائه الگوی تمدن نوین اسلامی، با توجه به مطالعه عمیق نظری وصیت‌نامه الهی - سیاسی امام خمینی، ۱۱۶ جمله کلیدی و به‌تبع آن ۹۲ مضمون پایه و ۴ مضمون سازمان‌دهنده به روش تحلیل مضمون استخراج شده است. این مضامین با استفاده از راهبرد تحلیل مضمون دسته‌بندی شده‌اند و نهایتاً الگوی تمدن نوین اسلامی مبتنی بر اندیشه‌های امام خمینی ارائه شده است.

شکل ۱- الگوی تمدن نوین اسلامی مبتنی بر اندیشه‌های امام خمینی (مختاری، ۱۳۹۹: ص ۱۵)

در الگوی ارائه شده، تمدن نوین اسلامی به چهار شاخص کلی (وحدت اسلامی، اقتدار

اسلامی، بصیرت اسلامی، و استقلال و آزادی اسلامی) دسته‌بندی شده است، و ۹۲ مؤلفه ذیل این چهار شاخص (که از مضامین وصیت‌نامه امام خمینی به دست آمده) تقسیم می‌شود و به تمام جوانب تمدن نوین اسلامی اشاره دارد.

۴. اهداف تحقیق

- ۱) ارزیابی میدانی جامعه دانشگاهی ایران براساس مؤلفه وحدت اسلامی.
- ۲) ارزیابی میدانی جامعه دانشگاهی ایران براساس مؤلفه اقتدار اسلامی.
- ۳) ارزیابی میدانی جامعه دانشگاهی ایران براساس مؤلفه بصیرت اسلامی.
- ۴) ارزیابی میدانی جامعه دانشگاهی ایران براساس مؤلفه استقلال و آزادی اسلامی.
- ۵) مقایسه وضعیت موجود و وضعیت مطلوب شاخص‌های الگوی تمدن نوین اسلامی از نظر جامعه دانشگاهی کشور.

۵. فرضیه‌های تحقیق

- ۱) وحدت اسلامی، ارتباط معناداری با تمدن نوین اسلامی دارد.
- ۲) اقتدار اسلامی، ارتباط معناداری با تمدن نوین اسلامی دارد.
- ۳) بصیرت اسلامی، ارتباط معناداری با تمدن نوین اسلامی دارد.
- ۴) استقلال و آزادی اسلامی، ارتباط معناداری با تمدن نوین اسلامی دارد.
- ۵) وضعیت موجود با وضعیت مطلوب تمدن نوین اسلامی در ایران فاصله دارد.

۶. جامعه آماری و روش نمونه‌گیری

به دلیل تأکید مقام معظم رهبری بر نقش جوانان در تمدن نوین اسلامی، جامعه آماری پژوهش حاضر را دانشجویان تحصیلات تکمیلی و طلاب سطح ۳ و ۴ حوزه‌های علمیه در شهرهای تهران، قم و مازندران (به دلیل سهولت دسترسی به ایشان) که به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند، تشکیل می‌دهد. پس از انتخاب ۵۰۰ نفر و توزیع پرسشنامه الگوی تمدن نوین اسلامی میان افراد، ۴۸۲ پرسشنامه مناسب تشخیص داده شد و مابقی پرسشنامه‌ها از تحلیل کنار گذاشته شدند.

۶-۱. پایایی و روایی ابزار اندازه‌گیری

به منظور اندازه‌گیری قابلیت اعتماد (پایایی)، با روش آلفای کرونباخ، یک نمونه اولیه شامل ۳۰ پرسش‌نامه پیش‌آزمون گردید و سپس با استفاده از داده‌های به دست آمده از این پرسش‌نامه‌ها و به کمک نرم‌افزار آماری SPSS میزان ضریب اعتماد با روش آلفای کرونباخ برای این ابزار محاسبه شد. جدول شماره ۱ آلفای کرونباخ پرسش‌نامه را نشان می‌دهد.

جدول ۱- ضریب آلفای کرونباخ پرسش‌نامه

عامل	تعداد سؤال	آلفای کرونباخ
وحدت اسلامی	۲۲	۰,۸۲۳
اقتدار اسلامی	۳۹	۰,۸۵۴
بصیرت اسلامی	۲۳	۰,۸۳۶
استقلال و آزادی اسلامی	۱۸	۰,۷۹۸
تمدن نوین اسلامی	۹۲	۰,۸۸۱

همان‌طور که در جدول ۱ مشخص است، تمام مقادیر آلفای کرونباخ بزرگ‌تر از ۰/۷ می‌باشد، بنابراین، آلفای کرونباخ محاسبه شده برای بخش‌های مختلف پرسش‌نامه مورد استفاده نشان می‌دهد که این ابزار از قابلیت اعتماد و یا به عبارت دیگر از پایایی لازم برخوردار می‌باشد. علاوه بر این، برای تعیین روایی پرسش‌نامه روش‌های متعددی وجود دارد که در پژوهش حاضر روایی محتوا و روایی سازه مورد بررسی قرار گرفته است. روایی محتوای این پرسش‌نامه توسط چند تن از خبرگان حوزه علمیه و دانشگاه مورد تأیید قرار گرفته و از تحلیل عاملی تأییدی نیز جهت بررسی روایی سازه بهره گرفته شد.

برای تعیین روایی سازه از مدل‌های اندازه‌گیری مربوط به نرم‌افزار LISREL استفاده شده است. روابط بین متغیرهای پنهان الگوی تمدن نوین اسلامی را با مقیاس‌های سنجش آن‌ها مورد بررسی قرار دادیم.

داده‌های جدول ۲ نشان می‌دهد که مقیاس‌های استفاده شده، موارد مناسبی برای سنجش متغیرهای پژوهش هستند.

جدول ۲- شاخص‌های نكویی برازش در تحلیل عاملی تائیدی

شاخص	مقدار
نسبت خی دو بر روی درجه آزادی ^۱	۲,۹۰
معناداری آماری ^۲	۰,۰۰۰۲۳
ریشه میانگین مربعات خطاهای تخمین ^۳	۰,۰۶۳
شاخص نیکویی برازش ^۴	۰,۹۰
شاخص نیکویی برازش اصلاح شده ^۵	۰,۹۰

۷. یافته‌های پژوهش

در پژوهش حاضر جهت سنجش وضعیت فعلی هر یک از شاخص‌های چهارگانه پژوهش در جامعه مورد بررسی از آزمون میانگین استفاده شده است. در این آزمون، میانگین جامعه در سطح خطای ۹۵٪ مورد بررسی قرار می‌گیرد. در این آزمون، مطلوبیت، بیشتر بودن میانگین از مقدار قراردادی ۳ (مقدار متوسط) می‌باشد که برای اجرای آزمون از نرم‌افزار SPSS استفاده شده است. این آزمون تعیین می‌کند که هر یک از شاخص‌های پژوهش در چه وضعیتی قرار دارند و بر این اساس می‌توان پیشنهادهایی را برای بهبود این مؤلفه‌ها و شاخص‌ها در جامعه مورد بررسی ارائه داد. جدول ۳، نتایج آزمون میانگین یک جامعه آماری^۶ را نشان می‌دهد.

-
1. Chi-Square/df.
  2. P-value.
  3. Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA).
  4. Goodness of Fit Index (GFI).
  5. Adjusted Goodness of Fit Index (AGFI).
  6. One Sample T-Test.

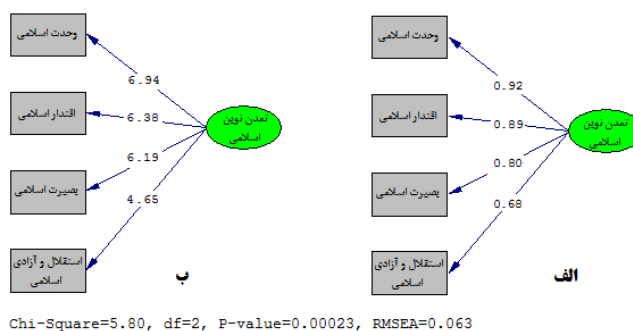
جدول ۳- نتایج آزمون میانگین یک جامعه آماری

وضعیت	مقدار میانگین برابر با ۳ (μ=۳)							مؤلفه / شاخص‌ها	
	۹۵ درصد فاصله اطمینان برای تفاوت		تفاوت میانگین	عدد معناداری	درجه آزادی	آماره T	انحراف معیار		میانگین
	حد بالا	حد پایین							
مناسب	۱/۶۰۱۴	۱/۴۸۱۹	۱/۵۴۱۶۷	۰,۰۰۰	۴۸۱	۵۰/۷۲۶	۰/۵۷۶۶۵	۴/۵۴۱۷	وحدت اسلامی
مناسب	۱/۳۷۸۹	۱/۳۰۴۴	۱/۲۹۱۶۷	۰,۰۰۰	۴۸۱	۲۹/۱۱۵	۰/۸۴۱۷۶	۴/۲۹۱۷	اقتدار اسلامی
مناسب	۱/۱۹۴۱	۱/۰۵۵۹	۱/۱۲۵	۰,۰۰۰	۴۸۱	۳۲/۰۳۶	۰/۶۶۶۲۹	۴/۱۲۵	بصیرت اسلامی
مناسب	۱/۰۲۸۵	۰/۸۸۸۲	۰/۹۵۸۳۳	۰,۰۰۰	۴۸۱	۲۶/۸۷۲	۰/۶۷۶۶۶	۳/۹۵۸۳	استقلال و آزادی اسلامی

علاوه بر این، شکل‌های ۲ الف و ب، و جدول ۴ نتایج مدل‌سازی معادلات ساختاری را در نرم‌افزار LISREL نشان می‌دهند.

شکل ۲ الف الگوی ضریب استاندارد و شکل ۲ ب الگوی اعداد معناداری را نشان می‌دهد. ضریب استاندارد رابطه موجود نیز در صورتی که عدد معنی‌داری، از ۱,۹۶ بزرگ‌تر یا از ۱,۹۶- کوچک‌تر باشد، در سطح اطمینان ۹۵٪ معنی‌دار خواهد بود.

جدول ۴ نیز رابطه میان متغیرهای پژوهش براساس فرضیه‌های پژوهش را ارائه می‌دهد که براساس آن به تأیید یا رد فرضیه‌ها اقدام شده است.

شکل ۲- مدل ساختاری الگوی تمدن نوین اسلامی

جدول ۴- آزمون فرضیه‌های پژوهش

شماره	فرضیه	ضریب استاندارد	عدد معنی‌داری	نتیجه آزمون فرضیه
۱	وحدت اسلامی ← تمدن نوین اسلامی	۰/۹۲	۶/۹۴	تائید
۲	اقتدار اسلامی ← تمدن نوین اسلامی	۰/۸۹	۶/۳۸	تائید
۳	بصیرت اسلامی ← تمدن نوین اسلامی	۰/۸۰	۶/۱۹	تائید
۴	استقلال و آزادی اسلامی ← تمدن نوین اسلامی	۰/۶۸	۴/۶۵	تائید
۵	وضع موجود ← وضع مطلوب	طبق شکل ۳		تائید

همان‌طور که مشاهده می‌شود، با توجه به مقادیر اعداد معناداری، فرضیه‌های پژوهش در سطح اطمینان ۹۵٪ تائید می‌شوند.

۸. نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر، ارزیابی میدانی جامعه دانشگاهی ایران براساس الگوی تمدن نوین اسلامی مبتنی بر اندیشه‌های امام خمینی بود. این پژوهش در راستای تقویت جامعه اسلامی و تسریع دستیابی به تمدن نوین اسلامی به بررسی وضعیت فعلی کشور از نظر شاخص‌های تمدن نوین اسلامی و مقایسه آن با وضعیت مطلوب انجام شد. در الگوی مورد استفاده در پژوهش حاضر، چهار شاخص وحدت اسلامی، اقتدار اسلامی، بصیرت اسلامی و استقلال و آزادی اسلامی مورد استفاده قرار گرفته‌اند. در شاخص وحدت اسلامی، ۲۲ مؤلفه شامل پیروی از آموزه‌های دینی، نفی طاغوت، پیروی از قرآن، پیروی از ائمه معصومین، پیروی از مذهب، همکاری و تعاون، مشارکت در فعالیت‌ها، مشارکت بانوان، اعتقاد به غیب، پایبندی به اعمال دینی، عزاداری ائمه معصومین(ع)، انگیزه و هدف الهی، انسجام در مقابل توطئه‌ها، عدالت‌محوری، عدالت اجتماعی، حمایت از محرومان و مظلومان، جذب افراد اشکال‌تراش، رها کردن اختلافات، عدالت اسلامی در قضاوت، تفاهم دولت و ملت، پرهیز از نژادپرستی و اتحاد مسلمین معرفی شده‌اند. همچنین در شاخص اقتدار اسلامی، ۲۹ مؤلفه شامل آموزش نظامی، نفی مصرف‌گرایی، اتکاء به فکر و دانش بومی، اتکاء به محتوای بومی، اتکاء به فرهنگ بومی، اتکاء به توانمندی داخلی، تلاش

برای سازندگی، اهمیت مسئولین صالح، مسئولین متعهد به اسلام، خدمت به اسلام و میهن، مسئولین متعهد و مستقل، وفاداری مسئولین به اسلام، پایبندی به قوانین اسلامی، انتصاب اشخاص متعهد، توجه به سیاست خارجی، تقویت تبلیغات، تقویت تبلیغات سفارتخانه‌ها، اهمیت نهادهای آموزشی در ساختار کشور، نقش جوانان در کشور، اهمیت نیروهای مسلح، اهمیت پاسداران و بسیج، حفظ قدرت نظامی، اهمیت اقتصاد سالم، حمایت از فعالیت‌های سازنده، مقاومت در مقابل ابرقدرت‌ها، اهمیت کارگزاران متعهد، روحیه فداکاری و شهادت‌طلبی، روحیه تعاون و تعهد، و روحیه مقاومت و فداکاری معرفی شده‌اند. علاوه بر این، در شاخص بصیرت اسلامی، ۲۳ مؤلفه شامل شناخت حکومت‌های منحرف، خرافه‌شناسی، دشمن‌شناسی، شناخت جنایات دشمنان، شناخت دسیسه دشمنان، شناخت رسانه دشمنان، شناخت معاندان با حق، شناخت خائنین، اهمیت تبلیغات و فعالیت فرهنگی، اهمیت نهادهای آموزشی، شناخت تبلیغات مایوس‌کننده، شناخت نقشه‌های مودیان، محکوم کردن دائمی، حکومت‌های طاغوتی، شناخت بوق‌های تبلیغاتی مخالفان، شناخت نقشه‌های شیطانی دشمن، شناخت چپاول‌گران، اهمیت نهادهای آموزشی، تعلیم علوم اسلامی، شناخت تهاجم تبلیغاتی، تقویت تبلیغات حق علیه باطل، شناخت دست‌های مرموز جنایت‌کاران، شناخت نقشه‌های دشمن و پرهیز از غرب‌زدگی معرفی شده است. نهایتاً اینکه، در شاخص استقلال و آزادی اسلامی، ۱۸ شاخص شامل استقلال و عدم وابستگی به قدرت‌های مادی، عدم وابستگی به شرق و غرب، قطع دست طمع ستمکاران، قطع دست طمع جنایتکاران، اعلام برائت از آمریکا، شناخت تبلیغات تفرقه‌افکن، بستن راه استعمارگران، فداکاری نیروهای مسلح، نقش شهیدان، نفی وابستگی به شرق و غرب، نفی خودبیگانگی در کشور، اهمیت خودباوری، خارج شدن از سلطه اجانب، استقلال در امور حیاتی، دقت در عقد قراردادهای خارجی، عدم وابستگی به صنعت‌های بزرگ خارجی، پرهیز از آزادی غربی و شناخت ظرفیت‌های داخلی معرفی شده‌اند.

پیامبر بزرگوار اسلام (ص) براساس آیه «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ» (حجرات، ۱۰) در آغاز اسلام در مدینه، پیمان برادری و برابری را بین اصحاب و مردم، بین خودشان و اصحاب برقرار کردند و با اعتقاد به پیمان برادری در حقیقت به دنبال تأسیس و شکل‌گیری امت اسلامی بودند. پیامبر بزرگوار اسلام (ص) در این راستا مرارت‌ها و سختی‌ها و مصائب فراوانی را متحمل شد و تلاش‌ها

و مجاهدت‌های فراوانی کرد تا جلوی پراکندگی و تفرقه را بین مسلمانان بگیرد و یک جامعه متحد و یک حکومت اسلامی همراه با امت واحده اسلامی بسازد تا مسلمانان زیر پرچم توحید به سعادت و کمال برسند. با توجه به آیات متعدد در قرآن کریم راجع به وحدت اسلامی و وحدت میان ادیان توحیدی، این آیات همگان را تشویق می‌کند که همه با هم یک منطق و یک شعار داشته باشیم و آن، شعار توحیدی و عبودیت، سر خم نکردن در برابر استعمار و استثمار باشد و همه تن به عبودیت خداوند متعال دهیم. امروز ما در جامعه‌ای زندگی می‌کنیم که موانع و کارشکنی‌های فراوانی در ایجاد وحدت میان جوامع اسلامی وجود دارد و نقش استکبار جهانی را نباید نادیده بگیریم، چراکه دشمنان به دنبال ایجاد انشقاق، فتنه، شکاف و پراکندگی میان امت اسلامی هستند. لذا، شایسته است وضعیت کشور از نظر شاخص‌های تمدن نوین اسلامی مورد سنجش قرار گیرد و پیشنهادهایی در این خصوص ارائه شود.

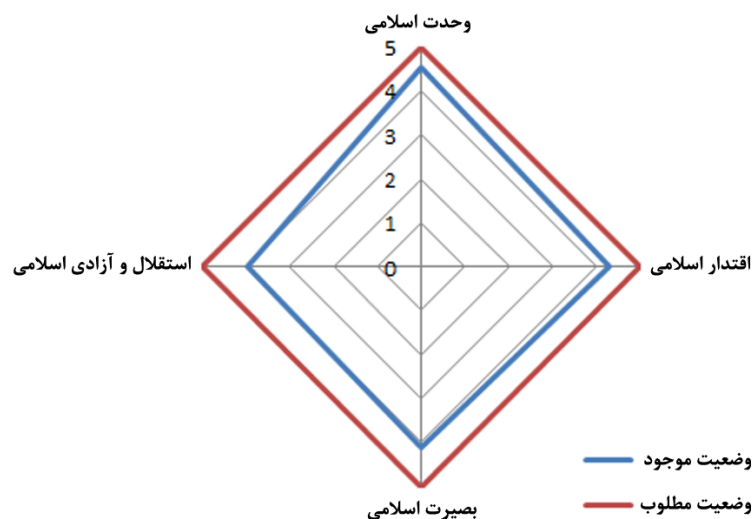
نتایج آزمون میانگین حاکی از آن است که شاخص‌های تمدن نوین اسلامی از وضعیت مناسبی در کشور برخوردار هستند.

بر طبق نظر جامعه آماری مورد بررسی، وحدت اسلامی با میانگین ۴,۵۴۱۷ مناسب‌ترین وضعیت را در میان شاخص‌های تمدن نوین اسلامی دارد، اقتدار اسلامی با میانگین ۴,۲۹۱۷، بصیرت اسلامی با میانگین ۴,۱۲۵ و استقلال و آزادی اسلامی با میانگین ۳,۹۵۸۳ در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند.

علاوه بر این، نتایج معادلات ساختاری پژوهش حاکی از آن است که وحدت اسلامی به میزان ۰,۹۲ با تمدن نوین اسلامی ارتباط دارد.

نتایج مدل ساختاری حاکی از آن است که وحدت اسلامی بیشترین تأثیر را بر شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی دارد. اقتدار اسلامی با ۰,۸۹، بصیرت اسلامی با ۰,۸۰ و استقلال و آزادی اسلامی با ۰,۶۸ در رتبه‌های بعدی قرار دارند. علاوه بر این نتایج این تحلیل چنین بیان می‌کند که از نظر جامعه آماری مورد بررسی، با توجه به بالا بودن میزان ارتباط تمام شاخص‌ها با تمدن نوین اسلامی، کوچک‌ترین تغییری در مقدار هر یک از شاخص‌ها، شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

شکل ۳- مقایسه وضعیت موجود و وضعیت مطلوب

شاخص‌های الگوی تمدن نوین اسلامی از نظر جامعه دانشگاهی کشور

شایان ذکر است، با بررسی‌های صورت گرفته که در شکل ۳ قابل مشاهده است، وضعیت موجود تمدن نوین اسلامی با وضعیت مطلوب بر طبق نظرات جامعه آماری منطبق نیست و از نظر ایشان، کشور ما با سطح مطلوب تمدن نوین اسلامی فاصله دارد (پاسخ به فرضیه ۳) که شایسته است ضمن رفع نقصان‌های این مسیر، به وضعیت مطلوب نائل آمد. در دستیابی به سطح مطلوب تمدن نوین اسلامی توجه به مؤلفه‌های متناظر با هر یک از شاخص‌های الگوی تمدن نوین اسلامی مفید واقع خواهد شد.

حقیقت آن است که نسیم خردگرایی و تعاملات میان فرهنگی و مذهبی در جهان اسلام شروع وزیدن گرفته است و در این میان، آموزه‌های وحدت‌بخش قرآن کریم، تالو زیبای وحدت در سیره نبوی، انسجام‌گرایی در سیره اهل بیت(ع) و نیز رویکردهای وحدت محور علمای مذاهب اسلامی، به‌ویژه اندیشه‌ها و آرمان‌های وحدت‌بخش امام خمینی و مقام معظم رهبری، به‌عنوان سلسله‌جنبان وحدت و بیداری اسلامی، چشم‌اندازی روشن بر تارک بلند وحدت‌گرایی در جهان اسلام افکنده است. لذا وحدت‌گرایی در امتداد مسیر الگوهای ماندگار، ارتقای وحدت پایدار و

نقشه راه دستیابی به وحدت اسلامی است که با عزم و اراده پیروان مذاهب اسلامی در بهره‌گیری از فقه و کلام میان مذهبی (مقارن) و ظرفیت عظیم مسلمانان در رویارویی با جریان‌های ضد اسلامی به منصفه ظهور خواهد رسید. در این میان افق مشترک چشم‌انداز وحدت در ایمان به پروردگار متعال، پیامبر اکرم (ص) و قرآن کریم و نیز کعبه به‌عنوان قبله‌گاه و آماج حج مسلمانان، اصول ثابتی است که جوامع اسلامی را در وحدت هدف، وحدت آئین، وحدت رهبری و وحدت عقیده، گرد خود آورده است. وحدت اسلامی ناشی از چشم‌انداز مسلمانان در تحقق امت واحده اسلامی است. این آرمان با چالش‌های فراوانی مواجه می‌باشد، ولی توجه شایان ذکری را در میان اندیشمندان جهان اسلام به خود واداشته و تفکر در مورد نوسازی تمدن اسلامی را موجب شده است. لذا، اندیشمندان جهان اسلام سعی در شناسایی آسیب‌ها و چالش‌های هم‌گرایی و وحدت جهان اسلام برآمده‌اند. از طرف دیگر، روندهای موجود، حاکی از واگرایی ملموس در جهان اسلام دارد و موضوع وحدت و هم‌گرایی در جهان اسلام امری است آرمانی که دغدغه نخبگان دینی و حکومتی و اندیشمندان فکری جهان اسلام می‌باشد که با تلفیق و توجه توأمان به مؤلفه‌های عینی و ذهنی می‌تواند تقویت وحدت مسلمانان را فراهم آورد (قائدی و گلشنی، ۱۳۹۴: ص ۲).

بر مبنای تعالیم اسلام، وحدت اسلامی، یکی از مهم‌ترین ایده‌ها و آرمان‌های مورد توجه هر مسلمان آزاده‌ای از صدر اسلام تاکنون است. در جهان هستی اصل بر وحدت بوده و مبدأ آفرینش نیز عین وحدت است. در حقیقت وحدت، مهم‌ترین عامل اقتدار امت اسلامی می‌باشد. از این رو، بیشترین تیرهای زهرآگین دشمنان نیز به همین سو نشانه رفته است. اتحاد و انسجام اسلامی اهمیت بسیاری دارد (قاسمی و حسینی، ۱۳۹۲: ص ۱۲۹). در اسلام منشاء تمامی قدرت‌ها خداوند است و هیچ قدرتی نیز جز به مشیت الهی و غیر از ناحیه او پدید نمی‌آید. به عبارت دیگر، اسلام هیچ قدرت فی‌نفسه و بالذات دیگری جز خداوند را در عالم به رسمیت نمی‌شناسد. به اعتقاد شهید مطهری، اقتدار از اصول ثابت جامعه اسلامی است و جامعه مسلمانان ضعیف را نمی‌توان جامعه‌ای اسلامی نامید. بر مسلمین واجب است که اقتدار کسب کنند و برای یافتن اقتدار مقدمات اقتدار نیز بر آنان واجب می‌گردد. قدرت در اندیشه شهید مطهری محدود به قدرت‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و نظامی و به‌طور کلی مادی نیست. قدرت معنوی نیز در اندیشه ایشان جایگاهی رفیع دارد. به نظر ایشان قدرت بیرونی بدون اراده و اقتدار درونی ارزش ندارد و قابل

دوام نیست. طبق بیانات مقام معظم رهبری، مقوله امنیت در عصر کنونی دیگر تک‌بعدی و فقط در تقویت توان نظامی خلاصه نمی‌شود و مقوله‌ای چند بعدی است. ایران با تکیه بر توان داخلی خود، مؤلفه‌های بومی قدرت و تأثیرگذاری ایجاد کرده که امروز در محیط پیرامونی ناامن خود از امنیت پایدار برخوردار است. این امنیت پایدار مرهون قدرت نظامی، نیروهای مسلح کارآمد از جمله سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، علم و پیشرفت علمی، اقتصاد قوی و مستقل، نیروهای نظامی وفادار، دولت مقاومت و مشارکت سیاسی است. به همان اندازه که قدرت نظامی از جمله ادوات جنگی نظیر ساخت موشک برای کشور اقتدار به ارمغان می‌آورد، داشتن اقتصاد قوی و موفقیت در عرصه علم و فناوری و برخورداری از دولت مقاومت و مشارکت سیاسی مردم هم لازمه تقویت قدرت بازدارندگی است. مجموعه پویای این عوامل اقتدار، قدرت بازدارندگی جمهوری اسلامی ایران را تشکیل می‌دهد که دشمنان را از هرگونه تعرض به ایران برحذر می‌دارد. علاوه بر این، بصیرت مفهومی است که مورد تأکید قرآن است. بصیرت عبارت است از دانایی همراه با باور و ایمان. بصیرت، هدایت انسان‌ها را موجب می‌شود و ایشان را از غفلت بیدار می‌کند. انسان با بصیرت، از خطر گمراهی و فریب خوردن در امور و موضع‌گیری حساب نشده در امان است. دشمنان اسلام با آمیختن حق و باطل و ایجاد شک و شبهه در افراد، به دنبال اهداف شوم خود با دور ساختن جوامع اسلامی از مسیر کمال و به تاراج بردن افکار و فرهنگ اصیل اسلامی هستند. فضای فتنه را فضای شبهه می‌گویند، چراکه فتنه‌گران در این فضا، باطل را شبیه به حق، جلوه می‌دهند. بصیرت اسلامی مانند حفاظی است که در هنگام فتنه‌ها و مواقف خطرناک انسان را مصون نگه می‌دارد و نهایتاً سلامت فردی و اجتماعی را موجب می‌شود. نهایتاً اینکه، نفوذ و استیلای بیگانگان و چپاول و غارت ثروت‌های خدادادی کشورمان سبب شد تا ملت به پا خاسته ایران، استقلال و آزادی را چون هدفی متعالی برای خویش ترسیم و با رهبری‌های هوشمندانه امام خمینی در برابر رژیم طاغوت صف‌آرایی کنند. در حقیقت وابستگی سران حکومت به دولت‌ها و ابرقدرت‌های شرق و غرب یکی از ضعف‌های این رژیم محسوب می‌شد که از عوامل نبود استقلال و آزادی در کشور بود. امام خمینی معمار بزرگ انقلاب که همواره در برهه‌های حساس و سرنوشت‌ساز، هدایت‌گر و راهنمای موج و حرکت انقلاب بودند، تحقق استقلال و آزادی کشور را تنها راه رهایی از یوغ استعمار می‌دانستند و بزرگ‌ترین رهاورد انقلاب

اسلامی را دستیابی به این اهداف قلمداد می‌کردند. در خاتمه، شایان ذکر است، به‌کارگیری الگوهای استنباط شده از بیانات، توصیه‌ها و اندیشه‌های امام خمینی به دلیل بیش عمیق ایشان نسبت به قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهایی که کشور با آن مواجه است و یا در آینده مواجه خواهد بود، و نیز قدرت رهبری و مدیریتی ایشان، می‌تواند ضامن پیشرفت و موفقیت جامعه اسلامی باشد. همان‌طور که مشاهده می‌شود، مسائلی که کشور در حال حاضر با آن مواجه است با مواردی که امام خمینی در دهه‌های قبل آن‌ها را توصیه نموده، هم‌سویی قابل‌توجهی دارد. لذا، توجه به نتایج حاصل از این تحقیق و کوشش جهت تقویت شاخص‌های الگوی تحقیق، تحقق تمدن نوین اسلامی که مورد تأکید امام خمینی و نیز مقام معظم رهبری است را میسر می‌سازد.

منابع

قرآن کریم.

۱. پهلوان، چنگیز (۱۳۸۸). فرهنگ و تمدن. تهران: نشر نی.
۲. توسی، موریوزو (۱۳۷۷). تنوع‌های فرهنگی و منشاء تمدن‌های اولیه. تهران: سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی.
۳. خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۲/۰۲/۰۹). بیانات در اجلاس جهانی علما و بیداری اسلامی. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=22405>
۴. خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۰/۰۶/۲۶). بیانات در نخستین اجلاس بیداری اسلامی. مهرنیوز. قابل دسترس در: <https://www.mehrnews.com/news/1410339/>
۵. رضائی، فریدون؛ اکبری، مرتضی (۱۳۹۴). واکاوی شاخصه‌های تمدن نوین اسلامی در اندیشه مقام معظم رهبری. *الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی*، ۳(۵): ص ۸۵-۱۰۸.
۶. روح الامینی، محمود (۱۳۶۵). زمینه فرهنگ‌شناسی. تهران: انتشارات عطار.
۷. زمانی محبوب، حبیب (۱۳۹۵). بایسته‌های سیاسی تمدن نوین اسلامی از دیدگاه امام خمینی. *سیاست اسلامی*، ۴(۹): ص ۱۳۵-۱۵۲.
۸. قاسمی، زهرا؛ حسینی، سید محمدامین (۱۳۹۲). جایگاه وحدت و انسجام در اسلام با تأکید بر دیدگاه مقام معظم رهبری. *اسلام و علوم اجتماعی*، ۵(۹): ص ۱۲۹-۱۴۴.
۹. قائدی، محمدرضا؛ گلشنی، علیرضا (۱۳۹۴). آینده‌پژوهی روند هم‌گرایی و وحدت دنیای اسلام. *تحقیقات سیاسی بین‌المللی*، ۲۳(۲): ص ۱-۳۴.
۱۰. مختاری، محمدحسین (۱۳۹۷ الف). نقش استراتژی تقرب در تحقق وحدت اسلامی. در: دومین همایش بین‌المللی و سومین همایش ملی اسلام و ارزش‌های متعالی. تهران: دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی.
۱۱. مختاری، محمدحسین (۱۳۹۷ ب). درآمدی بر مبانی وحدت اسلامی، چالش‌ها و فرصت‌ها. تهران: انتشارات دانشگاه مذاهب اسلامی.
۱۲. مختاری، محمدحسین (۱۳۹۹). شناسایی و تبیین الگوی تمدن نوین اسلامی براساس وصیت‌نامه الهی - سیاسی امام خمینی. طرح پژوهشی، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
۱۳. ملک محمدی، مهدی (۱۳۸۹). تمدن: دستاوردهای مادی بشر ضمن نظم اجتماعی در دایره‌المعارف قرآن کریم. قم: بوستان کتاب.
۱۴. موسوی داودی، سید مهدی؛ ابراهیمیان، حجت‌الله (۱۳۹۸). ارائه و تبیین الگوی منابع قدرت سیاسی در جامعه اسلامی مبتنی بر وصیت‌نامه الهی - سیاسی امام خمینی. *پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام*، ۹(۳): ص ۱۲۵-۱۵۵.

۱۵. مومنی‌ها، محمدعلی؛ نجف‌علیزاده، مجید (۱۳۹۸). نقش نخبگان در شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی. تهران: نشر کهکشان علم.
۱۶. نجفی، موسی (۱۳۹۱). تفکر و تمدن: تاملی در تمدن نوین اسلامی. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
17. Ben Nabi, M. (2002). **On the origins of human society: The social relations network**. Kuala Lumpur: Islamic Book Trust.
18. Fukuzawa, Y. (2009). **An Outline of a Theory of Civilization**. New York: Columbia University Press.
19. Glyn, D. (1968). **The First Civilizations Archaeology of Origins**. Thomas Y Crowell.
20. Herskovits M. (1929). **The civilization of prehistory, in man and his world**. B. Brownell(ed.). New York: Van Nostrand Co.
21. Huntington, S. (2011). **The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order**. Simon & Schuste.
22. Joreskong, K.G. & Sorbom, D. (1989). **LISREL 7: A guide to the program and application**. 2^{Ed}. Chicago: SPSS Software.
23. Linton, R. (1958). **The tree of culture**. New York: Vintage Books.
24. Outhwaite, W. & Bottomore, T. (1994). **Blackwell Dictionary of Twentieth-Century Social Thought**. Wiley-Blackwell.

استناد به این مقاله

DOI: 10.22034/sm.2021.127897.1537

مختاری، محمدحسین (۱۳۹۹). ارزیابی میدانی اهمیت شاخص‌های تحقق الگوی تمدن نوین اسلامی مبتنی بر اندیشه‌های امام خمینی در میان جامعه دانشگاهی. *سیاست متعالیه*، ۸ (۳۱):

ص ۲۸۱-۳۰۲.